

Význam polních cest v kulturní krajině

Jan Szturc^{1,2}; Jana Podhrázská^{2,3}, Petr Karásek³

¹Geocart CZ a.s., Výstaviště 405/1, 603 00 Brno, Czech Republic;

²Ústav aplikované a krajinné ekologie, Agronomická fakulta Mendelovy univerzity v Brně, Zemědělská 1, 613 00 Brno, Czech Republic;

³Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy, Pracoviště Brno, Lidická 25/27, 602 00 Brno, Czech Republic

Abstract

The cultural landscape of the Czech Republic is very rich and varied due to changing natural conditions, but also to historical development. The Czech landscape is a typical historically cultural landscape with built-up areas - towns, villages, connected by a network of roads and field roads. Field roads are used to make land accessible for agricultural production, transport, landscape access, ie (completion of the existing network of roads, interconnection of important points in the open countryside, cycle routes, etc.), connection to roads, local roads, forest transport network, to other purpose-built communication. The harmonious integration of existing and newly realized field roads into the landscape is important. In recent years, the implementation of new field roads, especially in the process of land consolidation. The paper presents an example of good practice where a new field road with a multifunctional effect was built.

Keywords: Field roads; land consolidation; land use; landscape

Úvod

Krajina v České republice prošla vlivem a působením člověka složitým vývojem, na kterém se podepsaly střídající se politické a hospodářské vlivy. V důsledku velkoplošného obdělávání půdy pak došlo k zániku polních cest, přirozených liniových prvků a dalších přírodních a krajinných elementů.

Vývoji zemědělství se musí přizpůsobit uspořádání cestní sítě, přičemž je třeba zajistit řadu požadavků, aby byly účelně a hospodárně využity veřejné prostředky (Jonáš et al., 1990). Čím méně je totiž cestní síť přizpůsobena přírodním podmínkám, tím větší problémy přináší nejen pro vlastní lokalitu, ale pro celé území. Zároveň platí, že čím vyšší stupeň technického řešení stavby, tím větší následné nároky na údržbu a opravy. Významný je také kulturně-společenský, estetický a etický rozměr těchto staveb v krajině. Při procesu KoPÚ je nutno posuzovat širší vazby území, krajiny, jednotlivých přírodních složek a infrastruktury osídlení. Součástí je i řešení ochrany a tvorby půdy, vody a bioty (Mazín, 1998). Vhodnou inspirací mohou být i staré mapy s původními trasami cest (Dumbrovský, 2004).

Polní cesty se historicky vyvinuly v místech přirozené komunikace, v optimálních trasách v rámci venkovské krajiny. Zásadními změnami a necitlivými zásahy došlo mnohdy k jejich paušální likvidaci a v současné době občas stojíme před úkolem obnovení prostupnosti přeměněné krajiny a komunikačním zpřístupněním jednotlivých pozemků. Pokud má být tento úkol vyřešen systémově, je nejhodnější prostor pro návrh a realizaci nových polních cest při KoPÚ (Mazín, 1998).

Pozemkové úpravy měly jak v minulosti, tak v současnosti velký vliv na utváření a podobu cestních sítí. Prvotní vždy byly požadavky na půdní fond, s nímž byla spojena struktura polních cest, které zajišťovaly přístupnost a obhospodařovatelnost pozemků.

Cestní síť v rámci infrastruktury řešené komplexní pozemkovou úpravou, může kromě dopravní funkce, plnit účelově i funkci protierozní (vhodně dimenzované příkopy) a spolu s doprovodnou vegetací (alejové výsadby) významně ovlivnit výslednou podobu krajinného rázu. Nově budovaná dopravní infrastruktura v rámci PÚ má výhledový potenciál ke spojení sousedních k.ú., zvýšení cestovního ruchu v řešeném území a v neposlední řadě ke zvýšení tržní hodnoty přilehlých pozemků (Varga et al., 2013). Polní cesta je pozemní účelovou komunikací, určenou k veřejnému užití silničními a jinými vozidly a chodci, včetně pevných zařízení nutných pro zajištění tohoto užití a jeho bezpečnosti. Polní cesty, jakožto veřejně přístupné účelové komunikace, slouží ke spojení jednotlivých nemovitostí pro potřeby vlastníků těchto nemovitostí nebo ke spojení těchto nemovitostí s ostatními pozemními komunikacemi, příp. k obdělávání zemědělských a lesních pozemků (zák. č. 13/1997).

Polní cesty a jejich vegetační doprovod dotvářejí krajinný ráz, zvyšují biodiverzitu území a trvalým a výrazným způsobem ohraničují pozemky a katastrální hranice.

Tyto cesty jsou směrově nerozdělené komunikace, jejichž hlavním účelem je zpřístupnění pozemků vlastníku, zpřístupnění (zprůchodnění) krajiny a napojení se na místní, účelové komunikace, lesní cestní síť či silnice vyššího významu. Podle významu jsou polní cesty rozděleny na hlavní, vedlejší a doplňkové (sezónní).

Materiál a metodika

Pro účely tohoto článku byla vybrána lokalita s ukončenou pozemkovou úpravou v k.ú. Kuželov. Obec Kuželov leží na jihovýchodním okraji hodonínského okresu a na jihozápadě sousedí se Slovenskou

republikou. Obec leží 13 km jihovýchodně od Veselí nad Moravou a je součástí velkého územního celku Hodonínsko. Katastrální území má rozlohu 1019 ha, z toho 500 ha zaujímá orná půda 477 ha louky a 275 ha lesní porosty

Okolí obce je intenzivně zemědělsky využíváno a celá obec je obklopena rozsáhlými plochami orné půdy. Bezprostřední okolí obce je zatravněné. Vodní toky jsou většinou uměle zahloubeny, případně jde o zcela umělá, občasně protékaná koryta. Zájmová poloha řešeného k.ú. je zobrazena v následujícím Obr. 1.

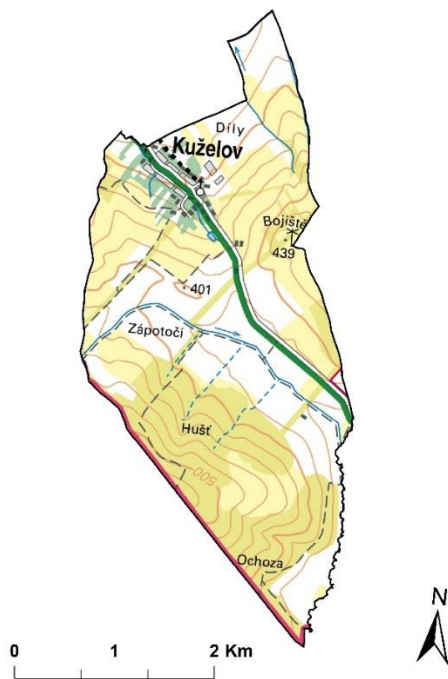


Obr. 1 Poloha zájmového území

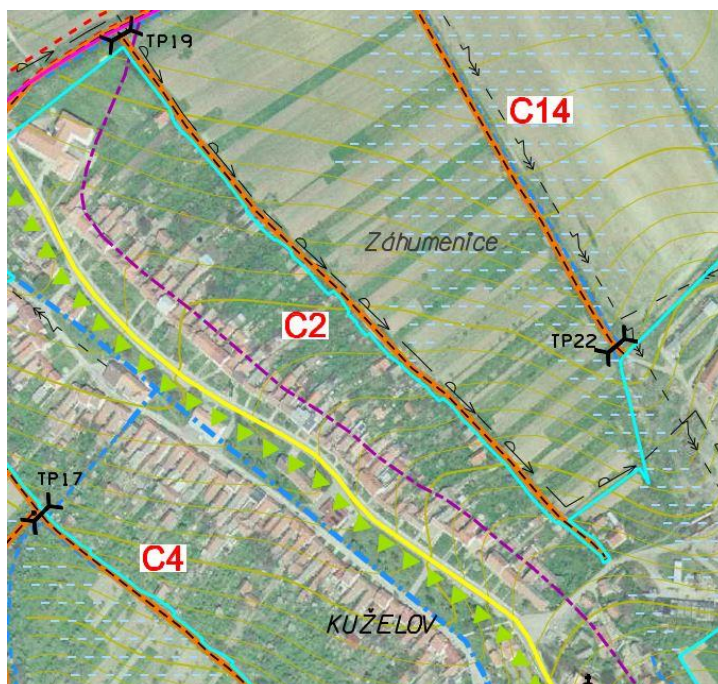
V rámci plánu společných zařízení pozemkových úprav byla navržena následující opatření:

- prvky protierozní ochrany: vyloučení erozně rizikových plodin (127,1 ha), zatravnění (119,4 ha);
- vodohospodářská zařízení: bylo navrženo 5 opatření (22,69 ha) - 3 svodné příkopy, 1 malá vodní nádrž a 1 revitalizace nivy potoka;
- opatření k posílení ekologické stability krajiny (Územní systémy ekologické stability) - celkem 57,1 ha biokoridorů a biocenter.
- prvky dopravní infrastruktury – polní cesty: celkem bylo řešeno 9 hlavních polních cest (HC) 35 vedlejších polních cest (VC) a 28 doplňkových polních cest (DC).

Pro detailnější analýzu byla zvolena hlavní polní cesta označená jako C2, která je vedena za zahradami, po vnitřním obvodu intravilánu obce (Obr. 2 - 4).



Obr. 2 Zájmové území



Obr. 3 Výřez plánu společných zařízení s návrhem polní cesty C2



Obr. 4 Detailní zobrazení polní cesty před rekonstrukcí

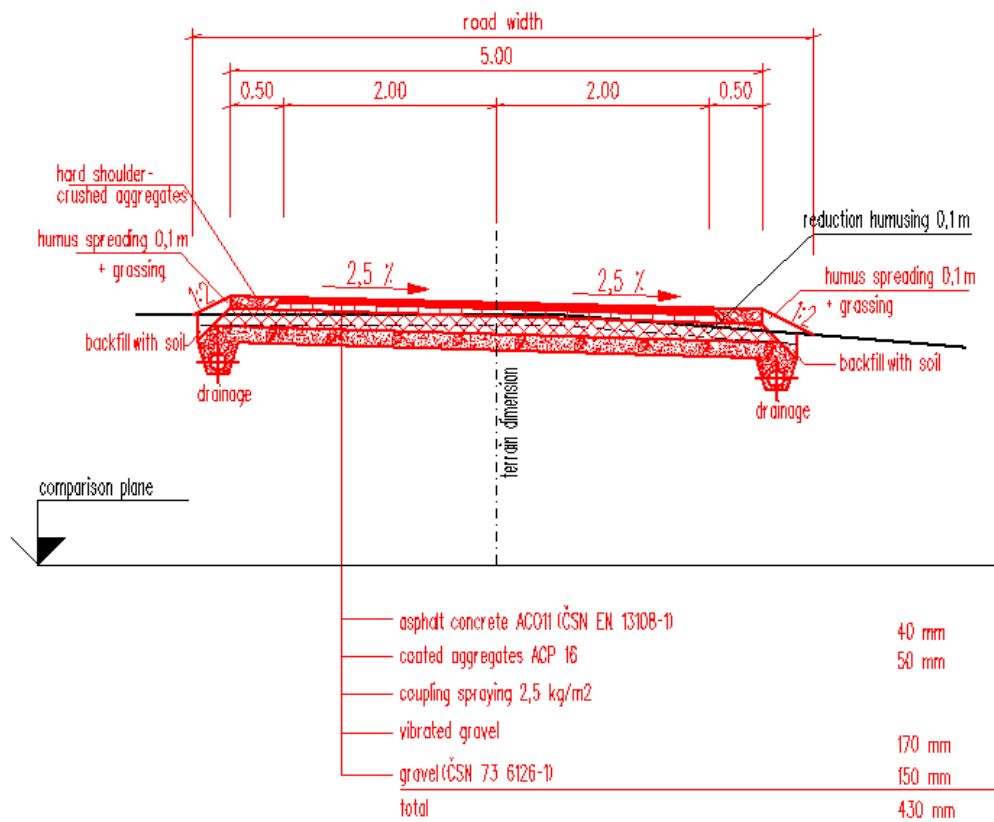
Cesta byla původně šterková, místy zpevněná asfaltem (Obr. 5 a 6). V rámci pozemkové úpravy byla tato komunikace navržena k rekonstrukci a sborem zástupců určena jako prioritní, tzn., že byl kladen nejvyšší důraz vlastníků na realizaci tohoto opatření po ukončení pozemkové úpravy. Důvodem byl špatný stav povrchu polní cesty a horší průjezdnost. Rekonstrukcí by bylo možno odklonit dopravu z centra obce a zlepšit přístup do otevřené krajiny.



Obr. 5 a 6 Pohled na původní stav polní cesty

Výsledky a diskuze

V roce 2017 byla provedena stavba vybrané polní cesty C2. Cesta byla provedena v souladu ČSN 73 6109. Došlo k jejímu rozšíření, zpevnění povrchu živičným krytem a odvodnění pláň (Obr. 7). Cesta nyní splňuje požadavky zastupitelů a obyvatelů obce na odvedení dopravy mimo centrum (Obr. 8 a 9). Pohyb zemědělské techniky nenarušuje chod obce a neznečišťuje intravilán. Navíc tato cesta umožňuje přístup na vlastnické parcely, vhodně odděluje záhumenkový prostor od volné krajiny a chrání jej před škodlivým povrchovým odtokem a erozí. Obyvatelé obce mohou cestu využít k rekreaci, snadnějšímu pohybu v krajině a komfortnější dopravě.



Obr. 7 Řez polní cestou



Obr. 8 a 9 Pohled na rekonstruovanou polní cestu

Závěr

Úkolem pozemkových úprav je uspořádat pozemky, tak aby to co nejlépe vyhovovalo jejich majitelům a hospodařícím subjektům, pozemky se scelují nebo dělí, narovnávají se jejich hranice, aby bylo možné racionálně hospodařit, a v neposlední řadě se zajišťuje jejich přístupnost.

Polní cesty zajišťují zpřístupnění nových i stávajících pozemků, mají funkci protierozní ochrany, ale také svoji roli uplatní jako ekologický a estetický prvek v současné krajině. Využití polních cest se najde i ve sportu a rekreaci. Polní cesty ocení obyvatelé zastavěných částí území v blízkosti zemědělských družstev, kde plní funkci obchvatu a soustřeďují zemědělskou techniku mimo intravilán tohoto území. Nelze opomenout funkci polních cest jako přirozených hranic mezi pozemky a důležitá role je i z pohledu odvádění a zadržení vody v krajině. Polní cesty jsou neoddelitelnou součástí pozemkových úprav a plní tak důležitou funkci nejen v zemědělství, ale i v životě místních obyvatel i návštěvníků území.

Souhrn (v ČJ)

Kulturní krajina České republiky je velmi bohatá a rozmanitá díky svým přírodním podmínkám, ale také díky historickému vývoji. Česká krajina je typickou historicky kulturní krajinou se zastavěnými oblastmi - městy, vesnicemi, propojenými sítí silnic a polních cest. Polní cesty se využívají k zpřístupnění půdy pro zemědělskou výrobu, dopravu, pro zlepšení prostupnosti krajiny dobudováním stávající sítě, propojením důležitých míst v otevřené krajině, využitím pro mimoprodukční funkce (např. cyklostezky, výhledová místa, odklon pěší dopravy od frekventovaných lokalit atd.). Důležitá je harmonická integrace stávajících a nově realizovaných polních cest do krajiny. V posledních letech byla vybudována řada nových polních cest, zejména v procesu pozemkových úprav. Článek představuje příklad dobré praxe, kdy byla postavena nová polní cesta s multifunkčním efektem.

Literatura

ČSN 73 6109. Projektování polních cest. Praha: Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví (ÚNMZ), 2013.

DUMBROVSKÝ, M. (2004): Pozemkové úpravy. Akademické nakladatelství CERM, Brno, 263 s., ISBN 80-214-2668-3.

JONÁŠ, F. et al. (1990): Pozemkové úpravy. Státní zemědělské nakladatelství, Praha, 512 s., ISBN 80-209-0106-X

MAZÍN, V. (1998) Metodika generelu cestní sítě v rámci procesu pozemkových úprav, Plzeň, 23 s.

VARGA, V. et al. (2013): Comparison of volumetric and deflometric method with wind erosion equation (WEQ) to determinate soil erosion by wind events on selected soil unit. Acta horticulturae et regiotecturae. 2013, 16 (1), s. 18-23. ISSN 1335-2563.

Zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů